

lyeknek alakját a rosszabb fenntartású oldal 5. sorában egészen világosan ki tudtam venni. Ezek közül a IK és az M jegy a 133. és 134. sz. jegy közé esik a táblán, az I:OE jegy pedig az a hárombetűs jegy, a melyet dr. Gyárfás a 131. és 133. számok között, mint talán P. O. B. jegyet említ meg. Az I:OE jegy ugyanily alakban, a hogy a táblán láttam, ötvöstárgyon is előfordult már nekem és pedig a Bruckenthal-múzeum 1367. lelt. számú ciboriumán, a melynek talpa peremére van e jegy egy tizenhármasszámot feltüntetető finomsági jeggyel együtt beütve. A ciborium adományozásának éve a lábra véssett felirat szerint 1774. A fenti cikk őszinte sajnálatomra csak ama szebeni mesterek neveit sorolván fel, a kiknek neveire megfelelő jegyet talált a cikk írója, — holott még jobban lekötelezte volna a cikkiró a kutatókat, ha az általa felkutatott összes mesterneveket közli — arra nézve, hogy kinek nevét rejti e három betű, nem bocsátkozhatom találgatásokba.

Budapest, 1910 nov. 23.

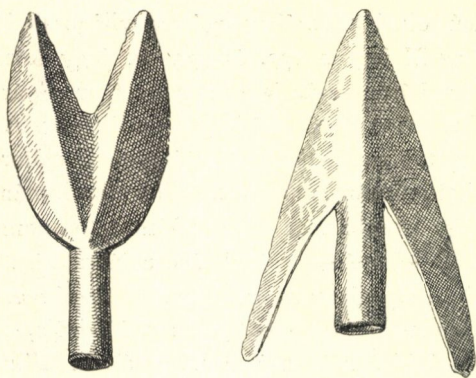
Winkler Elemér.

SZÁMSZERÍJAK A HUNYADIAK KORÁBÓL.

A számszeríj használata nálunk a XIV. század folyamán terjedhetett el. Neve legelőbb a Zsigmond korabeli Beszterczei Szójegyzékben fordul elő *zomoserig* (szomoszeríj) alakban, mely a szláv «samostrelj», «samostrijl» (a. m. önmagától lövő) szóra vezethető vissza; a *számszeríj* név tehát csak olyan népetimologiai átalakítás, mint a német *armrust*, *armbrust*, mely a középkori latin (francia) «arbalista» (arbaliste) elnevezésből származott.

A magyar név szláv eredete arra mutat, hogy nem a németekből álló városi polgárság kezdte nálunk legelőbb használni a számszeríjat, hanem szlávok útján terjedt el Cseh- és Lengyelország felől, még pedig első sorban is mint vadászfegyver. Azokat a nagy és nehéz szakállas vagy villaalakú nyílcsúcsokat, melyek minden nevezetesebb vadászterületen találhatók, mint pl. a csókakői, gödöllői stb. erdőségekben, csakis számszeríjnal használhatták. A mellékelt két táblán (1. és 2. ábra.) a számszeríjnal használt vadásznyílak két főtipusa mellett közöljük a könnyebbfajta s kézíjnal alkalmazott vadásznyílak különféle változatát is.

Németországban is legelőbb mint vadászfegyver terjedt el a számszeríj. Mint ilyen, már a XIII. században általános volt. Ellenség ellen a városi polgárság kezdte használni, ellenben a német lovagság megvetette, mint lovagiatlan fegyvert. Az egyház sem nézte jó szemmel, a mikor az első keresztes hadjárat óta mindinkább fölkapták Francia- és Angolországban. Az 1139-iki laterani concilium meg is tiltotta a keresztyének elleni használatát s csak a hitetlenekkel szemben engedte

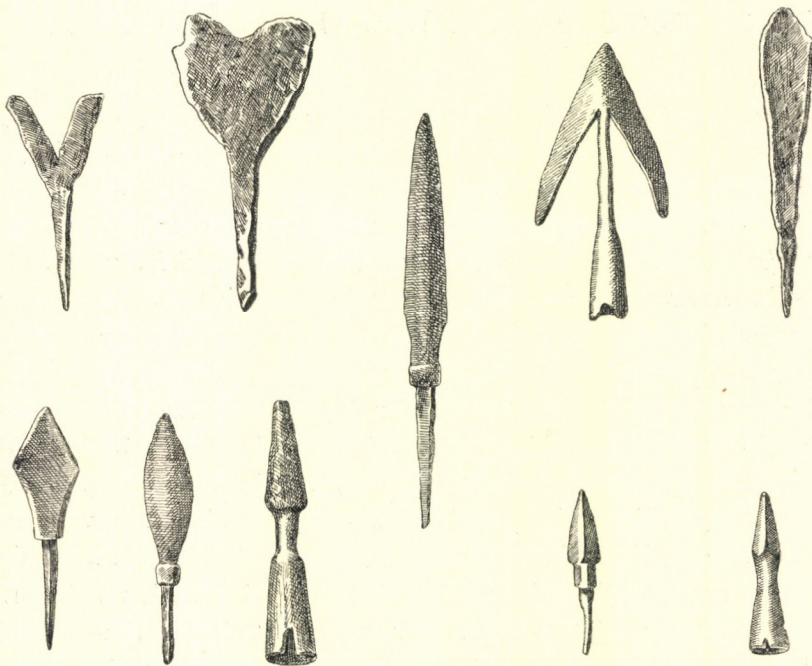

I. VADÁSZNYILAK SZÁMSZERÍJJA.

meg, de ez nem akadályozta meg a XII. század vége felé oroszlán-szívú Richárd angol és Fülöp Ágost francia királyokat abban, hogy ne szervezzenek számszeríjjas gyalog és lovas csapatokat.

A számszeríj abban áll fölötté a kézíjnak, hogy biztosabban lehet vele célózni, mint emezzel, a kilőtt nyílveendőnek is sokkal nagyobb a röpereje. Ellenben a kézíjjal sokkal gyorsabban lehet löni. Ügyes nyilas

kézíjjal egy percz alatt hét nyílveendő is ellőhet, holott ugyanennyi idő alatt a legjobb számszeríjjas sem tudta többre vinni kettőnél.

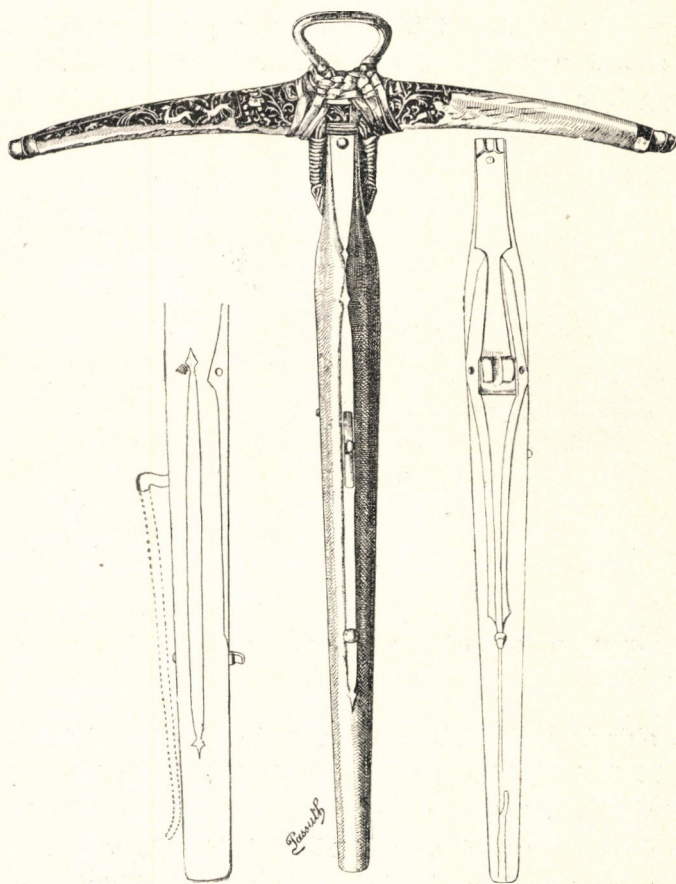
2. VADÁSZNYILAK KÉZÍJJA.

Ezenkívül a kézíjnak a kezelése is sokkal könnyebb. Ez magyarázza meg, hogy a könnyű fegyverzethez és szabadabb mozgáshoz ragaszkodó magyar harczos jobban szerette a kézíjjat, mint a számszeríjjat.

A M. N. Múzeum számszeríjjai közt legrégebbi az a nyolcz darab, melyet 1897 elején és két évvel később egy kassai kereskedőtől szerzett és pedig először hatot, utóbb pedig kettőt.

A nyolcz számszeríj kiállítása annyira egyezik egymással, hogy ugyanazon mester készítményeinek kell tartanunk. A kereskedő állítása szerint Nagy-Szebenből valók a számszeríjak, így készítőjük nagyszebeni szász lehetett.

Valamennyi számszeríjnak (3. ábra.) többé-kevébbé hajlított félgömbölyű, fölfelé domborodó s végei felé keskenyedő, vastag puha fából van

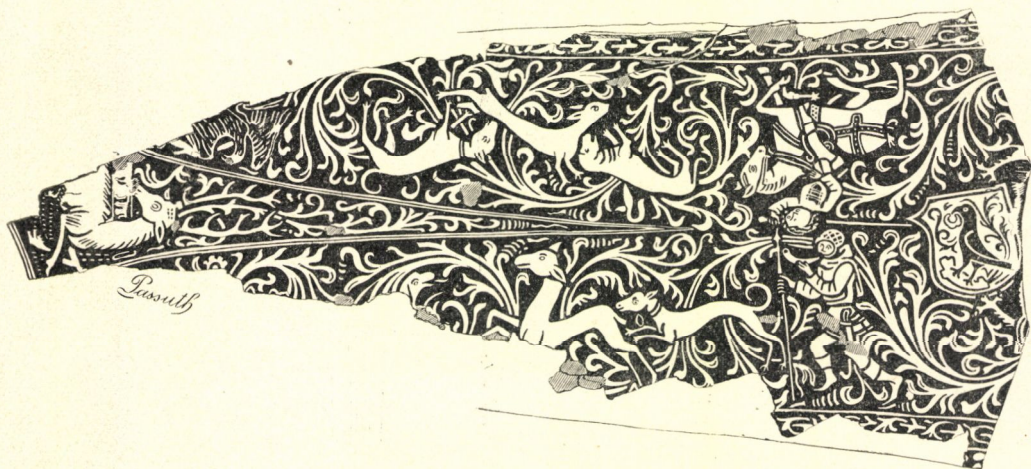

3. SZÁMSZERÍJ A HUNYADIAK KORÁBÓL.

az íve, tetején vaskengyellel van ellátva s agyához erős szíjfonadékkal kötözve. A kemény fából készült agy előlapját csontboríték fűdi. Lövé-készüléke mindegyiknek hiányos. Az ív gömbölyű részét fekete-sárga, vörös-sárga vagy sárgás-barna faháncs borítja, némelyikről csaknem teljesen lehámlott a háncs, a jobb fenntartásúakat renaissance virágok díszítik, sőt egyen címér és vadászati jelenet is van.

Az utóbbinál az ívet borító faháncs színe fekete és halványsárga; a színek oly módon vannak alkalmazva, hogy fekete alapon vannak a sárgaszínű alakok, ezek belső körvonalai pedig megint fekete színűek.

Az indás díszítmény, mely akanthuslevélre vezethető vissza, ismétlődik az ív két karján s betölti az egész mezőt; közbe van szőve a három részre osztott vadászati jelenet. (4. ábra.) A két főjelenetet egy közékük ékelt, nagyon megnyult s indákkal kitöltött háromszög választja el, melynek aljában pihenő s visszafelé néző szarvas van ábrázolva. A háromszög aljával szemben, a vadászati jelenetek kezdőpontjánál indás sárga (arany) mezejű címérpaizs van, mely a Hunyadiak címérét, a gyűrűt tartó fekete hollót tünteti föl. A címert nagy akanthusinda választja el a XV. század utolsó tizedei felé divatozó viseletben, ú. m. főkötőszerű főveggel, csuklyás rövid felöltővel és letürt szárú, hosszú orrú

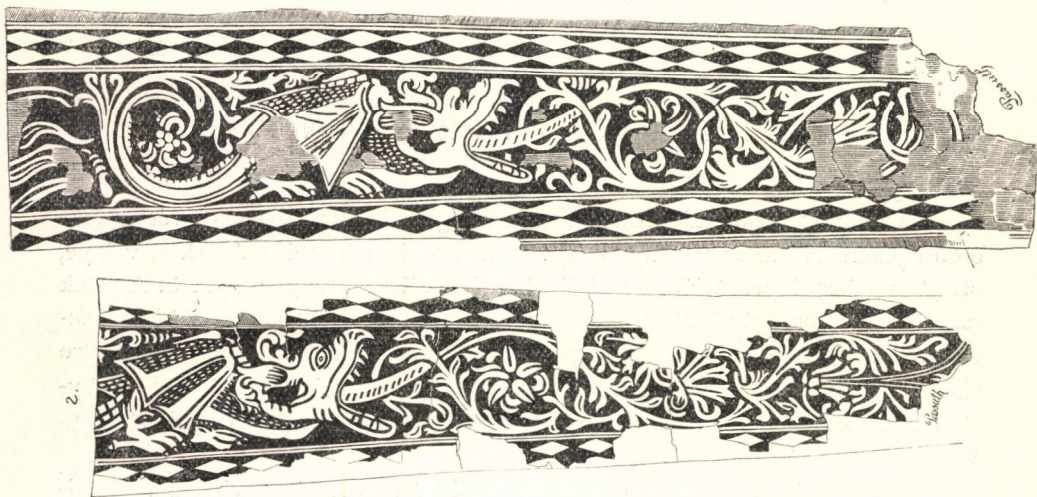
4. HUNYADIÁK CZIMERE ÉS VADÁSZATI JELENET EGY XV. SZÁZADBELI SZÁMSZERÍJJON.

csizmával, oldalán vadász késsel ábrázolt, jobbjával lánsát tartó, kürtölő vadásztól, ki futó lépésben megy az agártól hajsolt és szemben is egy másik kutyától megtámadott szarvas üdő után. A másik jelenet megfordított helyzetben van ábrázolva. Ez is indás akanthuszal kezdődik, ez után jön egy földetlen fejű, bajusz és szakáll nélküli, leomló hosszú hajú lovas vadász kezében hosszú, egyenes karddal, rövid felöltőben, mellén a pólyás magyar címerrel, letürt szárú, lekonyult hosszú orrú csizmával, a csizmán egyenes hosszúszerű sarkantyúval, alacsony hátú magyaros nyeregben ülve, előtte elejtett s aránytalanul nagynak ábrázolt nyúl fölött két kopó, a háttérben kitárt szárnyú s visszafelé néző sas látható. Az ív alján alul s fölül sakktáblaszerűen keretelt hossz-négyszögű mezőben tátottszájú sárkány van ábrázolva, melynek nyelve és farka akanthuslevélbe megy át. (5. ábra.)

A lövőkészülékből csak az agy előlapján levő kis vaspeczek s hátlapján az emeltyű töve van meg, a többi hiányzik. Az ív hossza 71 cm., az agy 85 cm. Egész magasság 94½ cm. Az ív szélessége közepén

5 $\frac{1}{2}$ cm., végén 4 cm. A kengyel hosszátmérete 12 cm., szélességátmérete 6 cm.

Egy másik példánynál az ívet borító faháncs alapja vörös, erre vannak alkalmazva sárga színnel a renaissance virágok, akanthus stb. s köztük tátottszájú sárkány. Az ív alján levő háncs bepréselt pontokkal van behintve. A lövőkészülékből csak a kis vaspeczek van meg. Az ív hossza 73 cm., az agyé 87 cm. Egész magasság 93 cm. Az ív szélessége közepén 5 cm., végén 4 cm. A kengyel hosszátmérete 11 cm., szélességátmérete 7 $\frac{1}{2}$ cm.

5. HUNYADIKORI SZÁMSZERÍJ DISZÍTÉSE.

Egy harmadik példánynál apró pontokból áll a nagyon megrongált barnássárga hársfa háncs díszítése, az ív alsó részére pedig pontozott repkényfüzér van bepréselve. A lövőkészülékből csupán az emeltyüserű ravasznak maradt meg egy töredéke. Az ív hossza 69 cm., az agyé 76 $\frac{1}{2}$ cm. Egész magassága 89 cm. Az ív szélessége közepén 5 cm., végén 3 $\frac{1}{2}$ cm. A kengyel hosszátmérete 10 $\frac{1}{2}$ cm., szélességátmérete 7 cm.

Két példánynál préselt háromszoros pontozott czikk-czakkos vonalakból áll a sárgásbarna háncs díszítése, egyiknél azonban csak az ív alján maradt valami a háncsból. Ez utóbbinak lövőkészülékéből nem maradt fenn semmi; magassága 94 $\frac{1}{2}$ cm., az ív hossza 75 cm., az agyé 83 $\frac{1}{2}$ cm., az ív szélessége 6 cm., végén 4 cm., a kengyel hosszátmérete 10 cm., szélességátmérete 7 cm. A másik példánynak hiányzik a kengyele, a lövőkészülékből csak a vaspeczek és az emeltyü egy része van meg. Magassága 94 cm. Az ív hossza 74 cm., szélessége közepén 6 cm., végén 5 cm.

Három példány háncsborítéka egészen lehámlott, e helyett kettőnek a lövőkészüléke maradt fenn teljesebben; megvan ugyanis a korongidomú csonthurtató, az ú. n. «dió», a mi hiányzik a fentebb említett példányoknál, aztán az emeltyűalakú pattintó s a kis peczek. Egyik magassága 85 cm., az ív hossza 71.5 cm., az agyé 76.5 cm.; az ív szélessége közepén 5.5 cm., végén 3.8 cm.; a kengyel hosszátmérete 8.5 cm., szélességátmérete 3.7 cm. A másik magassága 84 cm., az ív hossza 72 cm., az agyé 74.5 cm., az ív szélessége közepén 6 cm. A harmadik példánynak hiányzik a hurtartója és pattintója. Magassága 84 cm., az ív hossza 74 cm., az agyé 74.5 cm. Az ív átmérete közepén 6 cm.

Nagy Géza.

AZ UZSAVÖLGYI BRONZKINCS.

A Sümeg tapolczai vasuti vonal végig halad az Uzsa völgyét övedző erdőségeken. A vasuti vágánytól nyugatra fekszik a festői szép Uzsa völgye, ott járja tekervényes útját Sarvaltól Uzsa irányában a Lesencze patak. A patak szabályozása alkalmával új medret kapott. A patak partján az erdővédek fűzfavesszők ledugdosása alkalmával a patak medréből kimosott bronzkincs leletre akadtak. A kincsleletet Uzsa ura, Esterházy Pál gróf v. b. t. t. külügyi osztályfőnök, ki erdőségeiben szarvascserkészeten volt, a sümegi «Állami Darnay-Muzeumnak» ajándékozta.

A kincslelet az Uzsa-völgyi erdővéd lakásától 500 lépésnyire, a föld szintől 1 1/2 méternyi mélységből került elő és szép bronzékszerek, fegyverek, házi eszközökön kívül néhány nagyobb súlyú bronz rögöt tartalmazott. Erdékessé teszi az Uzsa-völgyi kincset az azzal előkerült két bronz üllő, melyek az őskori bronzkincsleleteknek ritkább jelenségei.

A 23 darabból álló lelet az őskor vándor iparosának rejtekhelyéről került felszínre, ki a gyenge lábon álló vagyonbiztonság miatt vagy valamely invasió elől rejthette azt el a Kriszt. előtti utolsó ezredév táján, a bronzkor végső szakában, midőn már a vaskori műveltség utat tört magának és a korongtekerces nagyméretű fibulákkal kiszorította a bronztűk használatát. Erről tanuskodik a kincslelet nagyméretű vezértekerces bronz fibulája.

A bronz kincsleletben az ékszerek csoportja hét darabbal van képviselve. Az ékszerek legbecsesebb darabja a nagyméretű sodronytekerces bronz fibula. (1. ábra.) A fibula alkotására nézve egy főtagból és öt melléktagból áll. A melléktagok az elmésen megalkotott fibula törzsdíszítéséül szolgálnak. A 20 cm. hosszú, hegye felé fokozatosan vékonyuló bronztű öt csavarodással megalkotja a fibula rugóját, a rugó folytatása nyolczas alakban kihajlik, majd egyenes vonalban fibula ívül, vagy fibula tűkapocsul szolgál és 9 cm. átmérőjű, tizenöt csavarodású sodronytekercesben végződik. A fibula ívhez díszítésként mind a kétfelől, közepén félkör alakot mutató kétfelől 2 1/2 cm. átmérőjű tekercesben végződő sodronydíszítést látunk, ezek a fibula ívhez tömör, téglalakú bronz-